

Töö ja Tervis

Sotsiaalpoliitiline kuukiri

Eestimaa Haigekassade Liidu ja Sotsiaalse Arengu Eesti Ühingu häälekandja

Nr. 9

September 1932. a.

VIII aastakäik

Tellimise hind postiga:
aastas 100 senti
6 kuu peale 55 " "
1 " " 10 " "
Välismaale aastas 150 s.

Ilmub kord kuus.
Talitusjatoim.: Tallinn, Lai tän. 38, k.4
Telefon 448-35.
Tellimisi võtavad vastu kõik haige-
kassad ja postiasutised.
Üksiknumber 10 senti.

Kuulutuste hinnad:
1 lhk. kr. 20.—
1/2 " " 10.—
1/4—6.— ja 1/8 lhk. " 3.—
Teksti ees—50% kallim

SISU: 1) Rahvusvahelise Sotsiaalse Arengu Liidu tegevusest — *J. S.* 2) Invaliidsuse, vanaduse, vaeslaste ja leskede kindlustuse praegune olukord — *Aug. Gustavson.* 3) Sotsiaalseadusandlus ning toidu- ja maitseainete tööstise olukord — *L. Johanson.* 4) Volinikkude peakoosolekute protokollid olgu ülevaatlilikud — *V. Luksepp.* 5) Kliimaatiliste ja geoloogiliste tegurite toimest rahvatervishoiule — *Dr. H. Jürgenson.* 6) Vanadusepäevade möödasaatmisest. 7) Typhus paratyphus ja dysenteeria — *Dr. G. Eikeles.* 8) Seadusepärane, kuid äärmiselt ebaõige talitusviis. 9) E. Haigekassade Liidu teateid. 10) Haigekassade elust. 11) Tervishoiust. 12) Pildid. 13) Kuulutused.

Rahvusvahelise Sotsiaalse Arengu Liidu tegevusest

J. S.

Rahvusvaheline Sotsiaalse Arengu Liit (SAL) pidas oma juhatusel ja töökomisjonide koosolekut Londonis, 5.—8. juulini s. a. Esitatud olid Sotsiaalse Arengu Ühingud järgmistest maadest: Inglise, Saksa, Belgia, Prantsuse, Poola, Soome, Tšehhoslovakkia, Austria ja Schweitsi.

Uuteks juhatuseliikmeteks valiti Kieli professor Poetsch-Heffter, Franz Spliedt Saksast, endine Prantsuse tööminister Justin Godart, Schweitsi tööstuse ja tööministeeriumi peasekretär Kaufmann, professor Mangold Schweitsist ja Albert Thomas' asemele uus Rahvusvahelise Tööstuse direktor Butler.

Päevakorras olid Pariisis läinud aastal peetud kongressil ülesseatud küsimused: 1) kindlustuse ja hoolekande vastastikkused ülesandete töölise kaitsmisel sotsiaalsete riisikote, eriti tööpuuduse vastu ja 2) uued vaated tööpäeva lühendamise küsimuses.

Koosoleku avas Inglise osakonna esimees Hills, kes tervitas kokkutulnuid ja tuletas meelde aasta jooksul surnud suuremaid sotsiaalpoliitika ja ühtlasi ka SAL'i tegelasi Albert Thomas't ja Sir Charles Dilk'i. Teisena kõneles Londoni majandusekooli (School of Economics) direktor William Bereridge kooli nimel, kelle ruumides just peeti koosolekut. Tema tõi ette tööpuuduse vastu võitlemise probleemi arenemise 25 aasta jooksul, mil tema sellel alal on töötanud.

Kolmandana kõneles SAL esimees, endine Austria riigikantsler Renner. Ta kandis ette Liidu tegevuse ülevaate. Sellest selgus, et Liidu tegevus areneb. On asutatud juurde uusi osakondi. Nii on viimasel aastal tekkinud osakonnad Argentinas ja Jaapanis. On loota lähemal ajal osakonna asutamist Brasiilias. Oma kõne lõpetades ütles ta, et praegune aeg saab nägema ajaloo kirjutamise kurvemana ja saatusraskemana inimajaloos, kooselu on kärsinenud, noorsugu koputab lootusetult eluvärvavatele. Sotsiaalse Arengu Liit teeks valitsustele suure teene, kui tal korda läheb näidata, kuidas tööpäeva lühendamisega saab anda tööd suurema arvu inimestele ja kuidas sotsiaalne kindlustus ja hoolekanne abiandmisel tööpuuduse all kannatajatele üks-teisest eraldada tulevad. Liidu kohuseks oleks optimistlik ja radikaalne olla, takistused tulevad isenesest, tõukavad jõud jäävad sagedasti vaikseks.

Peale neid kõnesid jagunes koosolek kahte komisjoni. Esimeses arutati Saksa riigikohtuniku von Nostitzi juhatusel tööpäeva küsimust ja teises Prantsuse pankuri Luzard'i ja Belgia sotsiaalkindlustuse tegelase Troclet juhatusel tööpuuduse kindlustuse ja hoolekande küsimust.

Tööpäeva lühendamise küsimuses oli aruandjaks end. Tšehhoslovakkia sotsiaalminister Dr. Winter. Tema läks välja seisukohast, et edasiarenev tehnika nõuab tööpäeva lühendamist, kui ei taheta, et ikka rohkem ja rohkem töölisi tööta jäävad. Siiaajani on riigi

valitsused jäänud rahulikkudeks pealtvaatajateks, kui masinad seati töölise asemele ja viimased vabastati. Nii, näiteks, on Tšehhoslovakkia suhkruvabrikutes viimaste aastate jooksul töölise arv vähenenud 23.000 töölisel 7000 töölisele, kusjuures aga toodangu hulk on suurenenud kahekordselt. Kui asi samas tempos edasi läheb, siis võivad järgneda suured katastroofid. Seniajani on ainult Saksa Poola ja Poola asunud seadusandlikul teel tööpäeva lühendamisele. Taanis on valitsus esitanud parlamentidele seaduseelnõu 6-tunnilise tööpäeva sisseeadmiseks. Austrias on moodustatud pariteetiline komisjon vastava seaduseelnõu koostamiseks, Tšehhoslovakkias käivad nõupidamised sellekohase elnõu koostamise kohta.

Sotsiaalse Arengu Liidu liikmetest on ainult kuus maad vastava uuringu ettevõtnud, nimelt Saksa, Briti, Tšehhoslovakkia, Bulgaaria, Belgia ja Soome osakonnad. Nendest on ilma igasuguste tingimusteta tööpäeva lühendamise poolt Tšehhi ja Bulgaaria osakonnad, Briti osakond kaldub ka lühendamist pooldama teatud kitsendustega, Saksa osakonnas on aga tööandjate ja töölise arvamised väga üksteisest lahku lüüdnud. Belgia osakond on kõhklev valitsuskohal, kuna aga Soome osakond on lühendamise vastu ja jubib tähelepanu nendele hädaohutudele, mis tekivad vabaja valisti kasutamisest! Tööpäeva lühendamine on tema arvates võimalik palkade tõstmisega. See omakorda aga tooks enesega kaasa uue ratsionaliseerimise ja sellega ühes ka töölise uue ülepingutuse. Briti ja Tšehhi osakonnad näevad pikemas töövaheajas töölisele just kasu, sest see võimaldaks tõsta perekonnaelu ja töölisel jääks rohkem võimalusi osa võtta ühiskonna ülesannetest. Briti osakonna arvates tõuseks tööpäeva lühendamisega ka töölise tootmisvõime, sest lühem tööaeg lubab töölisel intensiivsemalt töötada. Bulgaaria ja Tšehhi osakonnad, samuti ka Saksa töölised nõuavad 5-tunnilist tööpäeva. Töölised, millel otsekohe võib tööpäeva lühendamine ettevõtta, oleks Tšehhi osakonna arvates raua-, söe-, tekstiil-, klaasi-, naha-, ehitus-, graafika- ja keemiatööstus. Saksa tööandjad ja töölised arvavad, et sellele küsimusele üldist vastust ei saa anda. Belgia osakond soovib proovi ettevõtta söe- ja tekstiiltööstuses.

Aruandja arvab lõpuks, et vähestesse sissetulnud aruannete põhjal võimata on väljendada sotsiaalse arengu liidu arvamist, tema isiklikult paneb aga ette nõuda tööpäeva lühendamist, kuid mitte ainult sellepärast, et praegu seisukord on väga raske, vaid just sellepärast, et tehnika arenemisega, mis eriti viimasel ajal on olnud suur, peab kaasas käima tööpäeva lühendamine.

Läbirääkimistest võtsid osa Lady Hall, Birminghami professor Sargent Florence, Viini professor Drexler, Kieli professor Heyde, Baseli professor Bauer, H. Dubreuil Genfist, Franz Spliedt Berliinist, insener Lacoïn Parii-

sist, Dr. Gottschalk Brüsselist, ametiühingute tegelane Elvin Londonist ja parlamendi liige Chabrun Pariisist. Oli neid, kes toetasid referenti (Spliedt), teised leidsid jälle andmed alles veel puudulikud olevat. Prof. Florence arvates on nõudmistega mindud ühelt poolt liig kaugele, kuna aga unustatud on sootmaks töötasu küsimus. Mõned kõnelejad (Dubreuil, prof. Drexler) hoiatasid tööpäeva lühendamise ülehindamise eest tööpuuduse vastu võitlemisel.

Lõpuks võeti vastu järgmine resolutsioon: „Rahvusvahelise Sotsiaalse Arengu Liidu poolt tööpäeva lühendamise küsimuse arutamiseks moodustatud töökommisjon kuuldas ära oma peareferendi minister dr. Winteri — Prahas, referaadi, mis koostatud Liidu osakondade poolt saadetud uurimisaruannete põhjal.

Kommisjon konstateerib, et tööaeg ei kujuta enesest isoleeritud majanduslist või sotsiaalset nähtust, vaid tema sõltub tehnilistest tootmisvahetadest.

Üksikute maade majanduselu ei ole ennast korraldanud veel uute tingimuste kohaselt, missugused on loonud tehnika edu, mille rütm on liiga kiire, mille areng on olnud mitmesugune ühes või teises maas ja mis oma arengus on vähe tähelepanu pööranud inimestele. Sellest on tekkinud katastrofaalne tööpuudus, mille raskeid sotsiaalseid tagajärgi tuleb tingimata pehmendada.

Töökommisjon ei salga mõnede tööpuuduse vastu võitlemise abinõude tähtsust, mille arutamine ei kuulu aga tema ülesannetesse — nagu näiteks kooliaja pikendamine ja vanaduse piiri vähendamine, millest peale hakatakse maksma vanaduspensionit.

Tema paneb siiski ette, et järgnev SAL kongress peaks selgitama:

1. Et tööpäeva lühendamine on üks tähtsamatest abinõudest töövõimaluste suuremale tööliste arvule laiendamiseks.

2. Et see 16. Rahvusvahelise Töökongressi otsus erilise tähtsuse omab, millega Tööorganisatsioon Administrative-Nõukogule kohuseks tehakse uurida 40-tunnilise tööandala seadusliku makspaneku võimalusi kõigis tööstusmaades eesmärgiga saavutada peatselt rahvusvahelist kokkulepet.

Töökommisjon ühineb selles otsuses väljendatud sooviga ja soovib tema peatset täitmist.

Kommisjon palub juba nüüd Liidu osakondi oma mõjuringkondades tööpäeva lühendamise tarvidust selgitada ja mõjutada, et see läbiviidaks. Tema soovib osakondadel uurida, kuidas saab üle selle abinõuga tekitatud majanduslistest tagajärgedest, eriti aga, kuidas saaks ühendada seda abinõu töölistkonna elustandardi alalhõiuaga.

Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni Administrative-Nõukogu tööde kergendamiseks paneb töökommisjon ette osakondadel koos töandjate ja tööliste organisatsioonidega selgitada eeldusi lühendatud tööpäeva läbiviimiseks teatud tööaladel.

Teises töökommisjonis oli aruandjaks Cambridge professor Cohen. Tema konstateerib, et praegu on tööpuuduse vastu sundkindlustus maksev 10 riigis ja kindlustatud on 46 miljonit töölist. Peale selle on 8 riigis

maksev vabatahtlik tööpuuduse vastu kindlustus, n. n. Genti süsteem. Genti süsteemi järgi on kindlustatud praegu umbes 3 miljonit töölist. Et hädaabitöödest üksinda tööpuuduse vastu võitlemiseks küllalt ei ole, seda näitavad Ameerika Ühendriigid, kus selgus, et süsteematlik töötute toetamine on tarvilik. Vastandina Prantsuse professor Rueff'i poolt üles-tõstatud teesile, nagu ajaks tööpuuduse toetused palgad kõrgele, arvas prof. Cohen, et need toetused praegu liialt madalad on, et palkadele mõju avaldada. Isegi Inglismaa toetused, mis on võrdlemisi kõrged, nimelt 17 shillingit nädalas mehele, 9 shillingit tema naisele ja 2

F. Plachy. Töölistpererkonna kolm küalist: Mure, Külm ja Nälj. (Das kleine Blatt).

shillingit tema iga lapsele, ei lase toetust nädalas kõrgemale tõusta 32 shillingist. Samal ajal ei teeni aga ükski tööline alla 40 shillingi nädalas. Inglise olukordadest väljamõttes arvas professor Cohen, et riiklik toetamisviis on parem kui omavalitsuste läbi toetuste andmine, sest tööpuudus ei ole ühtlaselt jagatud kõikide omavalitsuste vahel ja laiaulatuslikku tööturu poliitikat saab ajada üksinda riik. Kindlustust tuleb eelistada hoolekandele sellepärast, et ta kaitseb tööliste iseteadvust ja kindlustab talle parema elustandardi. Ei ole soovitatav üksteise kõrval lasta funktsioneerida mitmel kindlustus- ja hoolekandesüsteemil, sest see teeb valitsemisaparaadi keeruliseks ja kalliks.

Igatahes on sündmusel vahepeal mööda jõudnud enne 1929. a. ellukutsutud tööpuuduse vastu kindlustamise süsteemidest. Nimelt on töötatööliste vägi paisunud vahepeal sarna-

seks, et piir kindlustuse ja hoolekande vahel on pidanud kaduma. Avalik abi on saanud sarnaseks toiminguks, mida võib kohtuga nõuda, kuna aga kindlustus on omakorda omanud hoolekande tundemärgid. Arenemine on näidanud, et tööpuuduse riisikut ei saa haarata kindlustussüsteemiga. Kindlustusmaksudega finantseerimine, mida Prantsus- ja Saksamaal loetakse kindlustuse tundemärgiks (Inglismaa ja Belgia ei pea seda oluliseks), on kui teatud liik pearaha (isikumaks) ja selletõttu ebaõiglane. Temale tuleb eelistada üldmaksu, sest tööpuuduse vastu võitlemise kulud tulevad panna tervele rahvale, nagu sõjaväe ülespidamise kulud, sest tööpuudus on samuti rahvuslik katastroof nagu sõdagi. Inglismaal on nende kindlustuse alt väljalangenute kohta sisseseatud kontroll, kas nad abi vajavad. See abinõu on annud toetuste väljamaksus 10—15% kokkuhoidu. Mitterõõmstav kindlustuse ja hoolekande kokkusattumine, mille tõttu mõlemad oma erilise on kaotanud, teeb tarvilikuks ühtlase abiandmise süsteemi loomise, mille põhjal kauem aega töötä olnud saavad suuremat toetust kui lühemat aega töötä olnud.

Läbirääkimistest võtsid osa dr. H. Fuss, osakonna juhataja Rahvusvahelises Tööstöbüroos, Belgia kristlike ametühingute juht Pouwels, Belgia sotsiaalministeeriumi direktor Vercruysee, Froelet Brüsselist, Tšehhoslovakkia sotsiaalkindlustuse ameti esimees dr. E. Stern, Newrick Inglismaalt, Vilno professor Woicicki, Soome sotsiaalministeeriumi peasekretär Mannio ja prof. Frieda Wunderlich Berliinist. Läbirääkimistel nõudis mõned (Stern, Pouwels), et kindlustus peab jääma igal juhtumisel. Tema ei puruneks ka kriisi ajal, kui on vastavad reservid olemas. Stern toonitas, et Tšehhoslovakkia, kui maa, milles ainult $\frac{1}{4}$ töötatöölised Genti süsteemi järgi abi saavad, kuna $\frac{3}{4}$ eest hooldamine on jäänud hoolekande ülesandeks, siiski püüab sundkindlustuse poole. Osa läbirääkijatest nõudis töötute abistamist summadest, mis tulevad riigile üldistest maksudest. Kolmas osa aga oli arvamisel, et abistamine peab jagunema 2—3 järku, millest esimene oleks kindlustus, siis kriisi abi ja hiljem hoolekanne. Eriti olid viimase poolt Saksa esindajad, kus sarnane süsteem juba maksas. Sellele olid vastu aga kõik inglased, kes pooldasid prof. Coheni ettepanekut.

Lõpuks võeti vastu ühel häälrel resolutsioon: „Liit peaks kiirelt ülesseadma kava abinõude uurimiseks, kuidas ärahoida tööpuudust, ja töötute rutuliseks tööle paigutamiseks, eriti avalikkude tööde ja isegi hädaabitööde korraldamise teel.

Niikaua kui tööliste pakkumist ja nõudmist ei saa ühtlustada, peab niihästi kui vähegi võimalik töötute eest hoolditama. Liit paneb ette järgmist, ilma et ta sellega tahaks vabastada üksikuid isikuid või avalikke astusi nende kohustustest abi anda töötutele:

1. Iga töövõimeline ja töötaheline, kellele ei saa tööd muretseda, on õigustatud sama toetust.

2. Toetust tuleb anda sundkindlustuse läbiviimisega, kusjuures igal kindlustataval peab olema õigus nõuda toetust.

3. Praeguse terava kriisi ajal peavad ka

kesk- ja kohalikud võinud ettevõtma erilisi abinõusid, et võimaldada toetust ka väljaspool kindlustust.

4. Toetussüsteem peab tihedalt seotud olema töövahetalitusorganisatsiooniga. Tööametites peab olema küllaldasel määral tööjõude, et ühtlasi täita kindlustuse kui ka töövahetalituse ülesandeid.

5. Tööpuuduse toetused tulevad kindlaksmäärata ühtlase aluse järgi. Liigitusi võib ettevõtta ainult perekonna suuruse ja elukalliduse raioonide järgi.

6. Töötatöölisele peab võimaldatama enast täiendada nii üldhariduslikult kui ka kutsehariduslikult. Teatud tingimistel võib noortele töötutele edasiharimine sunduslikaks teha ja seda sundust laiendada isegi täiskasvanutele, kui neil oma elukutse alal struktuuri muutuse tõttu edaspidi enam lootust ei ole tööd leida.

7. Osakonnad peaks uurima oma maa kohta, kuidas mõjub töötute toetamine palkade kõrguse, elustandardi ja majanduse mehhanismile.“

Lõputangul tänas Liidu president Renner komisjoni juhatajaid ja aruandjaid nende tööst eest ja Inglise osakonda lahke vastuvõtu eest. Siis tervitas ta eriti uut Rahvusvahelise Tööstöbüroo direktor Butleri.

Butler omas vastukõnes tuletas südamlikult meelde oma eelkäijat Albert Thomas't ja rääkis praegusest majanduskriisist ja abinõudest tema vastu võitlemiseks. Muuseas ütles Butler umbes järgmist: Albert Thomas lauges lahingu oma loomingu kõrguspunktil. Tema viimaseks mureks oli leida abinõusid maailmakriisi pehmendamiseks. Butler ise olla arvamisel, et tegutsimine muutuks kergemaks, kui mõned mõjukamad riigimehed külastaks kõige rohkem kannatavaid maid ja tutvuneks neis valitseva viletsusega. Nemad ei saa veel täna aru, et samad viletsused võivad haarata ka nende maid. Üks pilt, mida ta hiljuti ühes inglise ajalehes nägi, selgitab hästi seisukorda: Ühe laeva keskel on John Bull, Onu Sam ja Prantsusmaa. Laev hakkab kalduma ühele küljele. Üks mees meeskonnast on juba lainetes. Need kolm aga keskel räägivad üksteisele: küll on hea, et see õnnetus ei juhtunud laeva meiepoolses osas. Minevast aastast peale on tööpuudus tõusnud kohutavalt. Meie ei saa temale vaadata enam, nagu ennemalt, kui tööstuse haigestumisele, mida saab arstida tema enese vahenditega. Siiaamaani tarvitatud abinõud ei ole annud tagajärgi, produktsiooni tõstmise oleks mõtetu. Palkade alandamine on osutunud täiesti mõttetuks, nii on Austraalias, kus nominaalpalgad on alanenud 33% võrra, reaalkalku alandatud 10% võrra ühel ajal protsentide, maksude ja üüridega. Sama on ka Saksamaal, kes ajanud sedasama poliitikat. Et sotsiaalkulud kriisi ei suurenda, seda näitab Ameerika, mis kriisi all rohkem kannatab, kui teised maad, kus aga sotsiaalseadusandlus puudub. Just kõige parem seisukord on aga nendes maades, kus sotsiaalseadusandlus kõige parem.

Õiged tööpuuduse vastu võitlemise abinõud on teisel. Need on kaubandussuhete jaluleseadmine, tootmise ja tarvituse vahe-

korra reguleerimine, ratsionaliseerimise küsimuse lahendamine. Tuleb kokku kutsuda kohe konverents, kes neid küsimusi käsitaks — muidu võime tagasi sattuda keskaega. Rahvusvaheline koostöö on praegu tarvilikum kui kunagi, et temale tagasi anda püsivust. SAL peaks kõik tegema, et süvendada rahvusvahelist koostööd. Praegu päevakorral olevad küsimused on väga suure tähtsusega. Tööaja kü-

simus on muutunud sootumaks teiseks, kui ta oli senini. Isegi niisugustes maades, kus tööstus väga vähe arenenud, nagu näiteks Egiptus, mõeldakse tööpäeva lühendamisele. Seal seati sisse hiljuti ühes sigarivabrikus, kus 2000 töölisi, 7½-tunniline tööpäev. Nii tööaja kui ka kindlustuse küsimuses võiks Liit näidata üles suuri teeneid, kogudes andmeid praeguse seisukorra ja uute kogemuste kohta.

Invaliidsuse, vanaduse, vaeslaste ja leskede kindlustuse praegune olukord.

Aug. Gustavson.

Kuna XVI rahvusvaheline töökonverents käesoleval aastal invaliidsuse, vanaduse jne. sundkindlustuse põhimõtet tunnustas ning vastav konventsioon lõplikule vastuvõtmisele tuleb Genfis juba eeloleval aastal, siis tohiks meile olulist huvi pakkuda selle sotsiaalkindlustuse ala praegune seisukord erimais.

Artikli koostamisel käsitlesin järgmisi allikaid:

1. Eino *Kuus*i — Sotsiali-politiikka, 1931. a.

2. Invalidity, Old-age and widows' and orphans insurance. International Labour Office — 1932. a.

3. Public old-age pensions and insurance in the United States and in foreign countries.

United States Department of Labor. — 1932.

4. The Annals of the American Academy of Political & Social Science, May 1932.

5. Monthly Labor Review — June 1932.

6. Industrial & Labour Information — Intern. Labour Office, jooksvad numbrid.

Sissejuhatuseks. Invaliidsuse, vanaduse, leskede ja vaeslaste kindlustuse ülesanne on ühiskonna liigete ühiskondlik kindlustamine majanduslike kaotiste vastu järgmistel juhtudel:

a) töövõimetusel noorel eal (patoloogiline invaliidsus), mis võib olla tingitud haigusest, õnnetusjuhtumist jne.;

b) töövõimetusel vanaduse tagajärjel (füsioloogiline põhjus);

c) perekonna ülalpidaja surma juhul. Esimesed kaks põhjust võivad asetada väljapääsematusse olukorda töölised ennast ning kõik kolm aga tema perekonda.

Kuigi loeteldud riskid võivad riivata

iga ühiskonna liiget, olgu ta varandusega või varanduseta, siiski leidub vähe riike, kus sellisele kindlustamisele alluvad kõik kodanikud, sest need, kellel on peale tööpäeva veel kõrvalisi tuluallikaid, ei tarvita ühiskonna abi.

Kindlustamist ei tule piirata aga ka teisest küljest ainult palgasaajate töölisega, vaid see peaks haarama kõiki majanduslikult nõrku ühiskonna liikmeid, sest iseseisev käsitöeline on sagedasti majanduslikult viletsamas olukorras kui mõni palgatöeline. Vastavalt sellele mitme maa kindlustusseadus haarab ka iseseisvalt töötavaid kihte. Üsni kute maade seadustega tutvuneme juba alamal, siin näiteid toomata.

Veidi ajalugu. Invaliidsuse ja vanaduse sundkindlustus pandi maksma esimesena Saksas 1889. a. Mõõdus aastaid enne kui sellele eeskujule järgnesid mõned teised riigid. Vast 1906. a. Austrias viidi ellu mitte-füüsilist tööd tegevate tööliste vanaduskindlustus. See jäi jälle tükiks ajaks ainsaks vastavaks seadusandlikuks aktiks.

1911. a. Saksas täiendati algsüsteemi leskede ja vaeslaste kindlustamisega. Samal aastal viidi ellu Inglismaal koos haiguskindlustusega ka töövõimetuse (invaliidsuse) kindlustus ning 1913. a. ilmus Rootsi sundkindlustuse seadus.

Peale ilmasõda arenes sotsiaalkindlustus ka sellel alal veidi hoogsamalt ning praegu on 40 riigis vanaduse jne. vastu kindlustamine kas suuremas või vähemas ulatuses elluviidud. Viimasel ajal on igalpool läbilõõnud just sundkindlustamise põhimõte, nagu nähtub alamal.

Kindlustuse süsteemid ehk moodused.

Vanadus jne. kindlustust võib jaotada 3. pearühma:

a) *Vabatahtlik kindlustus*. See esineb vähe ärilisest kindlustusest. Vastava seadusandlusega ning abirahadega riik vaid võimaldab kindlustust teostada soodsamalt kui eraärid.

b) *Sundkindlustus*. Siin tehakse teatava riski vastu kindlustamine sunduslikuks. Kindlustusfond moodustatakse kindlustusmaksudest, millest võtavad osa riik (või omavalitsus), tööandjad ja töövõtjad, kas kõik kolm (nagu Saksas, Inglismaal, Prantsusm. jne.) või ainult kaks neist.

c) *Pensionid*, milleks isikud ise ei maksa. Siin summad tulevad riigi või omavalitsuse kassast, ilma, et tulevased toetussajaad ise mingit maksu maksaksid.

Neist kolmest süsteemist esimene vajab kõige vähem selgitust ning väärrib vähe tähelepanu. Vabatahtlik kindlustamine ei haara kunagi laiu hulki, sest isik harilikult mõtleb tulevikule vähe seni kui ta on veel terve ning töövõimeline. Teiseks — paljude tööliste õige pisukesed palgad teevad kindlustusmaksude tasumise väga raskeks ning kuna see on pealegi vabatahtlik, siis juba loobutakse sellest.

Riiklikud või omavalitsuslikud pensionid ei vasta ka sotsiaalkindlustuse mõistele, vaid on õieti üks hoolekande erikuju. Toetuse saamine oleneb riigikassa seisukorrast — ühel aastal võib saada toetust rohkem, teisel — vähem. Toetusesaajate arvu, ehk teisiti — pensionide ulatuvust võib alati riigikassa huvides muuta. See süsteem esineb Skandinaavias (peale Rootsi) ning mõnes välis-Euroopa riigis (Ameerika Ühendriigid jne.) .

Nii on pooldatav vaid sundkindlustus, ning jälgides sotsiaalkindlustuse arengut näemegi selle mooduse levimist viimasel ajal.

Vaatleme nüüd lühidalt üksikute tähtsamate riikide olukorda sellel alal, käsitledes riike tähestiku järjekorras.

Ameerika Ühendriigid. Nagu sotsiaalkindlustus üldse nii ka vanaduskindlustus on A. Üh. võrdlemisi vähe arenenud ja noor, kuid ränk majandus-

lik surutis on sellele viimasel ajal siiski märgatavat hoogu andnud.

Esimene seadusandlik akt vanaduskindlustuse kohta ilmus 1915. a. Alaskas. Sellele järgnes Montana osariik 1932. a. ning hiljem veel mõned, nii et 1931. a. lõpuks oli vanaduspensionist seadus ühel või teisel kujul maksvusel 17 osariigis. Neist 5 seadust pandi maksma 1931. a. Tegelikult oli seadus 1931. a. lõpul elluviidud ainult 15 osariigis, kuna 2 osariigis need varem vastuvõetud seadused hakasid maksma vast 1932 kestel.

Üleriiklikku ehk n. n. föderaalset sotsiaalkindlustuse alal Ameerika Ühendri. seni üldse ei ole.

Igas osariigis, kus vanaduskindlustuse kohta üldse vastav seadus olemas, esineb puhtal kujul n. n. *pensionist süsteem*, s. t. kindlustatu ise ei maksa midagi, ning kulud tulevad kogukonna kassast. Õieti siin kindlustatud isikuid polegi, seadus kohustab vaid kogukonde *puudustkannatavaile vanaile* teatud suuruses pensioni ehk elatisraha andma. Ülmärgitud 17 osariigist — on toetus ehk pensioni maksmine 11 osariigis täielikult kogukondliku omavalitsuse — county ülesanne, 5 osariigis saavad kogukondlikud omavalitsused riiklikku toetust selleks ning ainult ühes osariigis (Pelavare) kannab kõik kulud osariik.

Vanemad seadused jätsid kogukonnale vabaduse pensioni seadust täita või sellest loobuda. Nii oli see omamoodi „vabatahtlik“ kindlustus. 12 seadusest, mis 1930. a. sügisel oli maksvusel, oli vaid 5 sunduslikku (s. t. kõik kogukonnad on kohustatud pensioni maksma). 1931. a. maksma pandud viiest osariigi seadusest aga juba 4 oli sunduslikku ja vaid üks kogukondadele vabatahtlik.

Õiguse kogukondlikule pensionile annab vaesus, vastav vanus ning teatud aja elamine vastavas osariigis.

Pensionist iga saabub 9 osariigis 65 eluaastaga ning 8 osariigis 70 eluaastaga.¹⁾ Kui kaua peab vastavas osa-

¹⁾ Ei siin ega alamal ei leia käsitlust riigi- ja omavalitsuse teenijate ning nende perekondade pensionite küsimus.

riigis enne elama, see nõue kõigub 3 aastast (Idaho) — 20 aastani (Massachusetts). Seadus ei määra kusagil täpselt, kes on pensioniõiguslikud, vaid ütleb ainult „kes vajab toetust“ või umbes nii. Samuti ei määra seadus üheski osariigis pensioni normi, vaid räägib „kü-

laldases toetusest“. Küll on pea igas seaduses fikseeritud pensioni ülemäär.

Kokkuvõttes näeme, et Ameerika ühendriiges on vanaduskindlustus õige lapsekingades. Invaliidisuse, leskede ja vaeslaste sundkindlustamist pole hoopiski. (Järgneb).

Sotsiaalseadusandlus ning toidu- ja maitseainete töölise olukord.

L. Johanson.

Rahvastiku koosseisus Eestis oli 1922. a. toiduainete tööstuses aktiivseid, see on — perekonnapäid ja iseseisva sissetulekuga üksikuid 5007, ülalpeetavaid ja perekonnaliikmeid 6376, passiivseid aitajaid perekonnaliikmeid 214, kokku 11.383 ehk 6,8%.

Jookide ja maitseainete tööstuses oli aktiivseid 1.888, passiivseid 1738, aitajaid passiivseid 4, kokku 3626.

Need arvud käsivad ainult tööstuses tegevaid isikuid, peale selle on ju jookide, maitseainete ja toiduainete alal töötamas hulk inimesi vööraste- ja söögimajades ning lõbustusasutistes jne.

1929. a. oli toidu- ja maitseainete ümbertöötamise alal

suurtööstusi (ettevõtted 20 ja rohkem töötajaga) — 39,

kesktööstusi (1—19 töötajaga, kui jõumasin olemas: 5—19 tööjõuga, jõumasinata — 63,

väiketööstuste (1—4 töötajaga ja jõumasinata) — arv pole teada.

Suurtööstusettevötetes (üle 20 töölise) oli toidu- ja maitseainete ümbertöötamisel töölisi 1929. a. — 2301, neist

jahuveskites ja leivatööstuses 391,

pagari- ja kondiitritööstuses 42,

sokolaadi- ja kompekkitööstuses 592,

taimevõi- ja õlitööstuses 73,

tärklisetööstuses 44,

pärmivabrikutes 36,

piiritusepuhastuses 28,

õllefabrikutes 256,

likööri- ja veinistööstuses 21,

tubakavabrikutes 767,

karastavate jookide tööstuses 23,

siguri- ja viljakohvitööstuses 28.

Said töötasu kokku 1.691.753 kr.

Kesktööstuses loetleti toidu- ja maitseainete töölisi 1422.

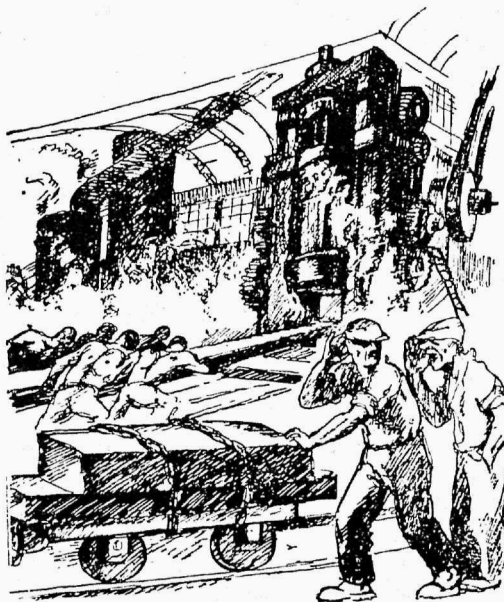
Keskmine tööpäeva pikkus oli neil suurtööstuses: meestel 8,39 ja naistel 8,17 t., kesktööstuses 8,08 ja 7,93. 1931. a. — suurtööstuses 8,07 t., normaaltöötaja piirides 7,83; kesktööstuses 7,91 ja 7,78.

Suur- ja kesktööstuses on naised meestest märksa enam.

Kindlustatud oli tööõnnetuste vastu toidu-, maitseainete ja jookide tööstusest keskmiselt 4502, õnnetusjuhtude arv 303, 1000 kohta 67.

Õnnetusi põhjustasid: masinad 202, komistamine ja tõuked esemete vastu 86, kukkumine 126, käsitööriistad, 99, mürgised ja põletavad ained 66, transport 26 juhul ja muid põhjusi oli 140.

Haiguste vastu oli kindlustatud 1. jaan. 1930. a. toidu-, maitseainete ja jookide tööstuses —

Tööl.

ühishaigekassades — 3428 meest ja 2077 naist, 31. dets. 1930 — 3769 m. ja 2205 naist, kokku 4009 perekonnaliikmega.

Üksikute ettevötetete haigekassades:

31. dets. 1930. a. — 27 m. ja 5 n. — 41 perekonnaliikmega.

Üldse 3796 m. ja 2210 n. — 4050 perekonnaliikmega.

Missugune oli haigestumise protsent nende keskel, selle kohta vaikib statistika.

1931. a. juulis oli: ajatöölisi 95,4%, aja- ja tükitöölisi 3,0%, alalisi tükitöölisi 1,6%.

Nii kõigub siis siin harilik töötasu 12,6—25 senti vahel tunnisi.

Teenistus tunnisi ühes naturaaltasudega oli:

1923. a. —	25,4 senti
1928. „ —	29,0 „
1929. „ —	29,7 „
1930. „ —	29,9 „
1931. „ —	28,6 „

Võrreldes eelmise kolme aastaga, näitas 1931. a. töötasu langust, võrreldes 1930. aastaga, oli 1931. a. töötasu tunnisi vähem 1,3 senti.

Kui võtta 1931. a. keskmiseks 100, siis toidu-, maitseainete ja jookide tööstuses oli 1931. a. II poolaastal töötasu: meestel 99,5, naistel 97,3, see on — alla keskmist.

Isegi kehakatte ja pudukaupade tööstuses oli töötasu üle keskmise: meestel 103,5 ja naistel 114,7, kõige suurem oli töötasu elektrijaamades, gaasivabrikutes ja veevärkides — 136,1 ja 138,5, see on ligi poole suurem kui toidu- ja maitseainete ja jookide tööstuses.

Pagaritest sai töötasu väiketööstuses juulil 1931 — tunnisi kuni

kuni 12,5 senti —	1,	} Üldse puudutavad need andmed 151 inimest.
12,0—25 „ —	53,	
25,1—37,5 „ —	61,	
37,5—50,0 „ —	21,	
50,1—62,5 „ —	12,	
62,6—75,0 „ —	3,	

Üleriikline keskmine tunnitasu oli toidu- ja maitseainete tööstuses:

kuni 12,5 senti —	24 juhtu,
12,6—25,0 „ —	468 „
25,1—37,5 „ —	90 „
37,5—50,0 „ —	36 „
50,1—62,5 „ —	9 „

Tervishoid.

Toidu-, maitseainete ja jookide tööstuses on iga tööala järgi oma isesugused ja lahku minevad tervishoiuolud ja kutsahaigused.

Nii näiteks: jahutolm on pehme, ega mõju kahjulikult organismile oma omaduste, vaid hulga poolest. Et seda tolmu tööstusettevõtetes palju on, siis mõjub see hingamisorganitele ja nahale.

Teraviljatolm sisaldab liiva ja muud anorgaanilist ollust — seega on see tolm, mis veskites, tervisele märksa kahjulikum.

Kuid veskites pole siiski märgata hingamisorganite haigestumise suurenenud arvu, prof. Lehmanni järgi on tiisikus 20% üle keskmise, 25—34 aastaste keskel.

Pagarite tervishoid oleneb suurel määral tööruumidest ja tööajast.

Öötöö tervistlagastav mõju on tunnustamist leidnud rahvusvahelises ulatuses (konventsiooniga, mis ka Eestis ratifitseeriti 1929. a.) ja rükkide eriseadustega, mis öötöö (ja naistel ja allealistel pea täiesti ärakeelanud, üksikutel tööaladel seda piiranud ka meestöölised, näiteks pagaritööstuses Eestis 1929. a. seadusega.

Nagu riigikogu protokollis nr. 222 tulevastele põlvedele jäädvustatud, ütles pagarite öötöökeeluseaduse arutamisel 28. veebr. 1929.

a. üks riigikogu liigetest, kes on toiduainete vabrikuri direktoriks — E. Sulg: Tööga ei ole keegi ennast ära tapnud ja sellele lisas kohe juurde A. Veiler: Hoolekanne on mõnegi mehe laisaks teinud, — siiski pole need väited teaduste poolt tunnustamist leidnud.

On kindlaks tehtud halbade töötingimuste, pika tööaja ja eriti ka öötöö tervisttappev mõju, mis nii paljugi inimesi on viinud enneaegu lauda. Ei riku ka sotsiaalseadus inimest, ega tee teda laisaks, vaid ümberpöörduvalt — kaitseb tööd, tervist, tööjõudu, korraldab tööjõu ratsionaalset kasutamist.

Prof. Lehmann ütleb pagaritööstuse kohta, et seal tööruumid on pea alati palavad, halvasti ventileeritud, rõsked ja väga sageli mustad, neis valitseb isegi halb lõhn. Öötöö juures magatakse töösutuse juures, mis levitab tiisikust ja putukaid. Öötöö lõhub hoolust ja puhtust. Tema arvates, ei ole öötöö tarvilikkus värskete leiva nõudmisega põhjendatud. Ka ei ole prof. Lehmanni arvates pagaritööstuses põhjendatud pühapäevatöö, vaid siin võib puhata 36 tundi.

Siin muutuvad olud suurtööstuse arenguga. Haigestumisi pagarite keskel tuleb rohkem.

Kahvatus ei ole aga alati tingitud haigusest, vaid õhupuudusest ja päikesepaisteta elust.

Kopsuhaigused teevad $\frac{1}{3}$ kõigist haigestumistest. Arstiteadus tunneb termini: „pagarite kõha“, sagedased on ka kurgu, silmade, nina kroonilised katarrid.

Epstein leidis 98 pagari juures, kes ütleksid endid terve olevat, 32 kopsuhaigusi. Prantsusmaal on pea kõik vanemad pagarid tiisikshaiged.

Viini andmetel on pagarite keskmine eluiga 39,9 aastat.

Suur palavus tekitab janu, juuakse külma vett ja selle tagajärjeks on — seedimisrikked. Ka on tööoludest tingitud nahahaigused, käte ekseemid, jalgade haigused jne.

Kondiitritööstuses on uuritud hambahaigusi (caries).

Haigustuste rohkus ei paista silma sellepärast, et pagaritööstuses on suurem jagu — noored inimesed. Leipzgis on pagaritest alla 25 aastased — 75%, alla 20 aastased 41%. Vanematel pagaritel on haigestuste arv 2 korda suurem keskmisest.

Õlletööstuses on haigestumiste arv 25% üle keskmise. Tiisikust ja hingamisorganite haigusi on alla keskmise, seedimisorganite haigusi — keskmiselt. Liikumiselundite haigusi juba enam.

Tubakatööstuses tuleb lisaks haigustele — mürgitus.

Raskema mürgituse tagajärjeks on — krooniline värisemine, halvatus, silmanägemise kaotus, mis aga harva juhtub.

Maskid tubakatööstuses ei ole mitte ainult selleks, et neid siis ettepannaks, kui mingi revisjon on, vaid tõsised — tervishoidmise abinõud.

Kostial kõneleb tubakatöölise laste suurest surevusest, samuti ütleb Etienne, et Nancy tubakamanufaktuuris surid naistööliste kõik lapsed, keda emad ise toitsid, käies tööl.

Holtzmann toob andmeid abortide rohkusest.

Haigustest domineerivad: kõhu ja soole katarr, kopsukatarr, reumahaigused, verevaesus, tiisikus, scrophulosis jne.

Kunstjää, essentside, äädika, delikateside,

marjamahlade, marmeladi, konservide, margariini, piima, pipra, veini jne. ettevõtetes on haigustuste arv peaaegu keskmine, ega ei peeta sealset tööd tervisevastaseks, kui aga töötingimused ja -ruumid on korralikud.

Mis sellest järeldada: on tarvilikud sotsiaalseadused, töökaitse ja sotsiaalkindlustus.

Volinikkude peakoosolekute protokollid olgu ülevaatlikud.

V. Luksepp.

Meie, väikeste haigekassade tegelased, oleme alati suure huvi ja tähelepanuga lugenud „Töö ja Tervises“ avaldatud Tartu üldhaigekassa peakoosoleku kirjeldusi ja muud informatsiooni. Seda peamiselt sellepärast, et tegemist on suure, kogemusterikka haigekassaga ja need sõnumid on kokkuvõtlikult, piltlikult ja ülevaatlikult kirjutatud arusaadavas keeles. Need on kirjutatud selgelt ja ladusalt. Lugege näiteks „Töö ja Tervises“ nr. 5 — 1932. a. avaldatud „Tartu Üldhaigekassa volinikkude korraline peakoosolek“ ja teie näete, et see nii on.

Kuid ootamata avaldab juulikuu s. a. „Töö ja Tervis“ (nr. 7) Tartu üldhaigekassa juunikuul s. a. peetud peakoosoleku ametliku protokoll, mille läbilügemise tulemus on — arusaamatus...

Eraviisil on minul teada Dr. med. Fischeri asi Tartu haigekassas. Ka on minul teada need lahkeliid, mis sellega ühenduses tekkisid Tartu haigek. volinikkude ringkonnas. Kuid minule jäi mulje, et Tartu haigekassa tahab hoida seda omavaheliseks asjaks — oma teada. Sellepärast minagi olin vait, kuigi kord tekkis tahtmine selles asjas sulge võtta. Arstide ja haigekassade vahekorradesse puutuvad küsimused pole tähtsusetad asjad, millele vastu tohiks ükskõikne olla.

Kuid nüüd on avaldatud protokoll, mis tahab seda küsimust valgustada.

Tartu haigekassas on varemgi tähelepanu väärivaid asju ilmsiks tulnud kasaliikmete ravi korralduse alal, mis laiemate ringkondade huvi köidaks. Kuid nendest on omavahel räägitud ainult haigekassa tegelaste nõupidamistel ja kongressidel, s. o. piiratud ringkonnas.

Eksib Tartu haigekassa, kui ta ar-

vab seekord küllaldaseks avaldada ainult mittemidagi ütleva peakoosoleku protokoll, jättes selgitamata asja sisulise külje. Sellest protokollist võib vaid järeldada, et Tartu haigekassa peakoos-

Sügist ja nohu lähinevad. Kui Teie ei taha haigestuda, siis hoidke aevastajate eest! Nohutõbised pidagu meeles, et nende haigus on nakkav ja ligimesele hädaohlik.

(ligi ¾) kui ka kestvuselt (5 tundi) ja ka kokkukutsumise tingimuselt (volinikkude nõudel erakorraliselt) siiski huvitav ja õpetlik võis olla. Egas hra tööinspektor asjata isiklikult seda koosolekut jälgima ilmunud.

karskusliidu ruumes nii kvoorumilt olek 22. juunil 1932 a. kell 7 õhtul

Protokollist võib järeldada, et Dr. med. E. Fischer on haigekassa lepinguarstide nimekirjast maha kustutatud.

Kuid „Töö ja Tervise“ lugejale ei ole tähtis teada, kas haigekassa praktikast on kõrvaldatud üks või kaks arsti (neid jumal tänatud linnades jätkub), vaid tähtsad on need põhjused ja ilmsikstulnud väärnähtused, mis sundisid haigekassat seda sammu astuma. Teistele haigekassadele on see ometi ülitähtis teada, et ka oma kodus ringi vaadata...

Edasi selgub protokollist, et peakoosolekul andis oma seletusi ka arst. Jällegi oleks huvitav teada, missuguseid asjaolusid arst enese kaitseks ette tõi.

Samuti oleks tähtis teada, missuguseid mõtteid avaldasid volinikud, kui nad olid ära kuulanud kassa juhatare kui ka arsti seletused.

See kõik on jäetud saladuseliniku alla. Parem ärgu tehtagu asjast üldse juttu...

Võtke käesoleva aasta aprillikuu „T. ja T.“ nr. 4 ja lugege Viljandi ühishaigekassa peakoosoleku kirjeldust asjaajaja Paul Paali sulest, siis näete, et esile ei ole toodud ainult üksikasjaline koosoleku käik, vaid ka volinikkude meeoleolu ja ka üksikute koosolijate mõteteavaldusi, mis küllalt tähelepanu väärivad ja huvitavad on.

Tagasi tulles Tartu haigekassa protokollile juure, selgub sealt edasi, et Dr. Fischeri asjas on tehtud 2 ettepanekut: üks pooldab tema lepingu-arstiks tagasivõtmist, teine ei poolda. Esimene saab poolt 43 häält, teine 16.

Mis puutub vastuvõetud ettepanekusse, siis peab tähendama, et see väga segane ja loogiliselt lonkab. On tunne, et see ettepanek on kokku seatud väga närvilises õhkkonnas ja ärevas meeolus.

Peakoosolek tunnistab juhatare otse Dr. med. Fischeri asjas õigeks. Järelikult juhatus on haigekassa huvides talitanud oma parema äranägemise järele.

Kuid Tartu haigek. volinikkudele ei ole nähtavasti tähtsad üksi haigekassa, vaid ka arsti isiklikud huvid (!) — tema majanduslik seisukord. Ja peakoosolek otsustabki Dr. Fischeri haigekassa arstiks tagasi võtta, kuigi ettepanek otse nõretab arsti süüdistamisest ja hoiatamisest, mis nähtavasti üles võetud peamiselt juhatare rahustami-

seks. Teisiti ei saa seda mõista, sest nagu teisest (tagasilükatud) ettepanekust nähtub, on juhatus arsti küllalt hoiatanud — kuid asjata. Mis aitavad siin veel peakoosoleku hoiatamised?

Ka saab arstil raske olema töötada, kui igat tema korraldust võidakse jälgida umbusaldusega.

Protokollist ei ole näha, et Dr. Fischer otsitud arst on ja teda sellepärast haigekassa arstiks tagasi nõutakse. Samuti pole ettepanekust näha, et arst ise palub haigekassat (volinikkude peakoosolekut) teda lepingu-arstide nimekirja uuesti üles võtta. Küll aga võib järeldada, et seda nõuavad haigekassa volinikud... nõuavad enestele arsti, kes on haigekassa huvide vastaselt tegutsenud. Protokollilugejale täiesti segane.

Kui peakoosolek on kokkukutsutud volinikkude nõudel, siis mis põhjusel volikogu paneb arsti peale haigekassa valitsemise kulusid (erakorralise peakoosoleku kokkukutsumisega ühenduses olevad kulud)? Sellel koosolekul ei arutatud ju ainult Dr. Fischerisse puutuvat küsimust, vaid otsustati ka kassal. K. Gerni palve ja Jaan Peedu kaebus. Ka anti sellel koosolekul volinikkudele ülevaade haigekassa seisukorrast.

Edasi räägib ettepanek mingisugusest süüst, mis arsti vastu tõstetud, selle andeksandmisest (?) ja hoiatatakse korduvalt arsti, et „sarnast asja enam ei korduks“ jne. Kuid see kõik jäetakse motiveerimata. Milles seisab see süü, mis andeks antakse ja missugune asi ei tohi korduda, jääb lugeja ees jälle saladuseks. Nii protokollile kirjutada ei tohi.

Protokoll peab kokkuvõtlikult kirjeldama koosoleku käiku enam-vähem ülevaatlikult — piltlikult.

Ja, ja — armsad ametivennad! Ma tean, et mõni teist ehk vastab, et niisugusel juhul protokoll veniks liig pikaks — nii pikaks, et seda ei saa seinakuulutuse näol kassaliikmetele teatavaks teha. Kuid ei tee viga. Eesti keel võimaldab küllalt kokkuvõtlikult laialtalt küsimust käsitada, vähemalt nii, et iga lugeja aru saab, milles asi seisab.

Meil kõigil enamasti on see viga, et protokollime liig pealiskaudselt — paari sõnaga. Ja ega oma vigu ei näe. Oma

kirjutatud protokoll näib kõigiti selge ja arusaadav. Kui aga loed teiste omi, siis alles hakkad arvustama, siis alles selguvad puudused... Võtame kas või veel näiteks siin käsitamist leidnud Tartu ühishaigekassa peakoosoleku protokoll lõpu: „Asjaolu kanti ette. Peakoosolek kaebust läbi arutades otsustas häälteenamusega kaebuse tagajärjeta jätta...“ Milles kaebus seisis, mis motiividel kaebus tagajärjeta jäeti ja kui suure häälteenamusega, jääb lugejale jälle selgitamata.

Meie ei tohi unustada, et peakoosoleku protokollid ühes aasta-aruannetega omavad ajaloolise väärtuse, mispärast need hoitakse arhiivis alles ja hävitamisele ei kuulu üldse. Teised dokumendid ja muud üleskirjutused hävitatakse teatud aja järele. Ka juhatuse protokollid.*) Mis ajaloolist materjali võiksid meie järeltulijad saada puudulikult kirjutatud protokollidest?

Meie peame ka teadma, et ainult protokollide kaudu kogu kassa liikmeskond saab jälgida haigekassa ja ka volinik-

*) Haigek. tegelaste nõupidamisel vaieldi juhatuse protokollide hävitamise otstarbe vastu. Isiklikult asun mina seisukohal, et refer. A. Veidenbaumil on täiesti õigus, kui ta juhatuse protokollidele ajaloolist väärtust on annud.

kude tegevust ja selle järele otsustada, kas tulevikus nende kätte usaldada veel haigekassa juhtimist või mitte. Selles mõttes oleks tähtis, et protokollis saaks ära märgitud ka üksikute volinikkude tähtsamad ettepanekud ühes motiividega.

Aga volinikud ise? Iga voliniku arusaamine on isesugune, mispärast tema käsitab küsimust ka oma vaatevinklist ühekülgselt. Pealegi koosneb näiteks Tartu üldhaigekassa peakoosolek 96 volinikust: haigekassa koosseisu kuulub aga üle 700 käitise. Nii ka mujal. Seega suur osa kassaliikmeist pole volikogus esitatud, mispärast ainult protokollide kaudu on võimalik neid hoida haigekassa tegevusega kursis.

Eeltoodud read pole mitte selleks, et lugejale muljet tekitada, nagu oleksid Tartu üldhaigekassa protokollid eriti puudulikud. Selles mõttes ei saa suurem osa meie haigekassadest ennast esukujuks seada. Tahan vaid tähelepanu juhtida, et volinikkude peakoosolekute protokollid tulevikus üksikasjalisemalt ja põhjalikumalt saaks kirjutatud nii, et nad „Töö ja Tervises“ avaldatuina ka asjast eemalolijaile vääriliseks ja huvitavaks lugemismaterjaliks suudaksid olla.

Kliimaatiliste ja geoloogiliste tegurite toimest rahvatervishoiule.

Dr. H. Jürgenson.

Rahva tervishoiule mõjuvate nähete hulka kuuluvad ka terve rida n.n. geofüüsilisi momente, — teiste sõnadega: kliima, meteoroloogilised ja maapinna sanitaarne väärtuslikkus osutub üheks tähtsamaks teguriks inimkonna tervishoius. On rida erilisi haigusi troopikamaades; malarial seal, kus pesitseb Anophelese kihulane jne. Võiks rohkemgi öelda, — ülalnimetatud momendid põhjustavadki just väga suurel määral kõike seda, mis lubab inimtüüsid raassidesse jagada, — me võiksime rääkida mitte üksi teatavatest geofüüsilistest kehaehituslistest tunnustest inimestel, vaid koguni ka teatavast inimeste geopsühikast.

Kliimaatiliste nähete käsitamisel tuleks meil arvestada õhurõhu, õhuliikumise, õhutemperatuuri, vihma ning päikesepaiste, õhuniiskuse, tolmu jne. momentidega, maapinna nähetest maapinna mehaanilise, keemilise, veekogu ning bakteroloogiliste momentide toimega inimesele. Kõik need momendid toi-

muvad rahvahulkade kehakuju arengule, kui ka ilmavaadetele, erinevustele jne. Tõsi, me võiksime leida ühedes ja samades kliimaatilistes oludes mitmesugustel aastasajanditel mitmesuguseid kultuure, näiteks antiik-kreeka kultuur vanal ajal ning tänapäeva kreeklaste kultuur, mis sisuliselt mitte kaugelt ühekõrgel seisev, — kuid siin tuleks meil seda kohe meelde tuletada, et praeguseaja kreeklasi ei pruugi sugugi endise aja kreeklaste otsesteks järeltulejateks pidada rahva tõu segamise tõttu aastasajandite vältel; teiste sõnadega: tähtsamaks momendiks tuleb pärilikkust igalpool tunnustada, — kuid see peab samal ajal ühekõrraga nii pärilikkuse, kui ka kliimaatiliste toimede tähtsust inimsoole allakriipsutama.

Õhu seisukohalt osutub tähtsaks õhurõhk, temperatuur, niiskus, päikesepaiste hulk, tuuled, õhukoosesis, palju selles ozooni, tolmu jne. on. Vastavate andmete saamiseks näda-

late, kuude ning aastate vältel tehakse vastavaid uurimusi, tähelepanekuid meteoroloogilistes jaamades ning tervishoidlistes institutides. Õhurõhku mõõdetakse baromeetriga, see näitab orgudes suuremat õhurõhku, mägedes väiksemat õhurõhku võrreldes õhurõhuga merepinnal. Pilvisel ilmal on õhurõhk väiksem, selgel ilmal suurem jne.

Keskmise kliimatilises zoonis, kus näiteks meie elame, ei osutu õhurõhu vankumised mitte suurteks (öö mm.); keskksoonides, sügavates madalikkude koobastes võib õhurõhk (ka tuukri tööajal) kolmekordseks, kolme ja rohkem atmosfääri rõhuni tõusta.

Et kogu ilma kohta kaartit pakkuda, kus näidatud oleks, missugustes kohtades kusagil õhurõhk ühesuguseks (teataval päeval) osutub, seks ühendatakse tavalisel kaardil vastavad ühesuguse õhurõhuga maakeral asuvad punktid, jooned tõmmatakse kaardil (isobaarid).

Õhurõhu suurust meie ei oska tavaliselt tähele panna, tegelikult osutub ta väga suureks: 20.000 kg. inimesele! Liiga kõrge õhurõhk kutsub välja inimese juures järgmisi nähteid: kõnelemine muutub raskeks, kuulmehäkk rõhutakse sissepoole, musklijõud väheneb, pulss ning hingamine harvenevad, veenide veri muutub heledamaks jne. Seetõttu ei osutu kaugelt mitte ükskõikseks, vaid otse väga kardetavaks, üleminek kõrge õhurõhu töökohalt tavalisse õhurõhu kätte, see on näiteks tuukritöö järele kohe vabasse loodusse tulla ja ümberpöördukt (gaasiembolia), mispärast siin ettevaatlikult tuleb talitada: õhurõhu tõusuga tuleb seda rohkem arvestada: $\frac{1}{2}$ minutit enese ettevalmistamiseks teiste olude vastu, teise õhurõhu vastu vähemalt kulutama iga $\frac{1}{10}$ õhurõhu tõusmise vastu (võttes aluseks tavalist 760 mm. õhurõhku). Teiselt poolt võib näiteks legendikkudega harjunud inimesele halvasti toimida madal õhurõhk mägedes, lennukitel lennates jne. Siin väheneb suurel arvul õhus leiduv hapniku arv, kuulmehäkk ajab end pingule väljapoole, pulss ja hingamine tiheneb. Paljude lennuõnnetuste põhjust tuleb just sellest otsida, mida praegused asjatundjad — ohvitserid tavaliselt ikka mootorile süüks kirjutavad, — arstlist nõu ei küsita siin sugugi, vähemalt meil on see nii, — ning kellelt küsidagi?! — Kõige seetõttu osutub väga tähtsaks harjuda ja leppida selle elukohaga, kus keegi sündinud, — üllatuste ärahoidmiseks!

Lõpuks tuleb veel nimetada, et eriti kardetavaks võib õhurõhu muutmine maakaevandustes saada, metaan (gaas CH_4) tükib söekaevandustesse, kui seal õhurõhk langeb, tekib „paha ilm“! —

Väga tähtsaks teguriks, mis samuti tervishousse võib mõjuda, — on tuuled. Tuntud on ütetus: ta sai tuuletõmbust ja haigestus. Tuult, selle sihti, kiirust jne. määratakse terve rea aparaatidega, staatiliste, dünaamiliste anemomeetritega jne. Õhutemperatuuri muutus siin ja seal tekitab „õhumeres“ õhurõhumise differentse, mis paneb õhu liikuma, tekib tuul. Siin räägitakse zükloonidest, antizükloonidest jne., valmistatakse n.n. sünoptilisi ilmastikukaarte jne. Tuuletõmbus ei too sarnasena mitte

haigust, sest haigused tekivad haigusidudest, kuid ta teeb nõrgaks keha, mis annab võimalust kergemaks haigestumiseks. Kehas on alati peidus rida haigusidusi, mis tervel inimesel nõrgad end avaldamiseks, — tarvis keha nõrgendada aga, ning siis võivad nad peale hakata. Seda nad ootavad alati! Selles seisab just kõikide rahva poolt n. n. „külmetamishaigusteks“ nimetatud haigestumise tõeline põhjus. Tuule tugevus toimib naha soojuse reguleerimisele, vee äraandmisele kehapiinalt jne., jne. Me teame kõik, kui karedana tundub talveilm tuulega.

Väga tähtsaks osutub terviselises mõttes ka õhuniiskus. Kahjuks tarvitatakse meil vabrikutes, võimlates jne. vähe vastavaid aparaate, mis n.n. suhtelist õhuniiskust äramääravad. Viimast määratakse terve rea aparaatidega, millistest mõned õige lihtsad, nagu psühromeetrid, juuksehüromeeter jne.; ka n.n. absoluutset õhuniiskust peaksid suuremad jaamad, peale ametlikkude, vahest määrama. Suur õhuniiskus kutsub kehas esile halva tunde (kartuse), ka väike niiskus osutub halvaks.

Väga tähtsaks osutub kõige selle juures ka vastava inimkeha tegevus ning tervishoid.

Suure terviselise väärtuse omab ka vastav. kehale sobiv, õhutemperatuur. Meie maainimestele ei või mitte soovitada troopika maadesse ehk kaugesse põhjasse elama asuda, sest et lõunamaal päikene liiga palavalt kõrvetab (Indias suvel kuni $60^{\circ}C.$), kauges põhjas on valgust vähe, peale selle liiga külm. Nagu iga meister oma tööga, nii peab harjuma ka aegapidi keha, juba lapsest saadik vastava temperatuuriga, õhusoojusega. Õhusoojust saab mõõdetud vastavate termomeetritega, milliseid tuleb kinnitada majade põhjapoolsele seinale, umbes 4 meetri kõrgusele maapinnalt. Seaduslisteks ülesanneteks, meteoroloogilisteks uurimusteks tarvitatakse selleks erilisel ehitatud termomeetreid, termograafe, insolatsioonitermomeetreid jne.

Ühel ja samal ajal ning kohal ei osutu temperatuur mägedes ja siinsamas asuvates orgudes mitte sugugi ühesuguseks, kuna teada on, et mägedes ta madalam on. Iga 100 meetri tõusuks mägesidpidi ülesse langeb õhutemperatuur $0,57^{\circ}$ võrra (prof. W. Schürmann). Teiselt poolt me teame, et näiteks Helveetsia kuurordis Davoses detsembrikuus päikese käes 37 kraadi kuumna on näidanud, kuid samas kohas aga varjus temperatuuri mõõdeti, näitas ta koguni 13 kraadi külma, — seega 50 -kraadiline vahe päikese ning varju vahel! — Ei ole ses siis ka mitte midagi iseäralikku, kui näeme Shveitsis haigeid lamamas talvelgi rõdule, kuna mägede varjus rohkesti lund lasub! — Temperatuur võib öö-päeva vältel suuri muudatusi näidata, mere äärtes pole seda, kuna sarnased kõikumised end eriti avalduvad kõrbedes (Sahaara, Kaspia mere tagused kõrbed), Tiibetis jne. Kõigest ülalöeldust selgub väga selgelt, et keha soojuse reguleerimine on ärarippuv just ka õhutemperatuurist. Teatavasti saab inimene öö-päeva jooksul teatavat soojushulka, mida ta vastu võtab toidu näol, et elada. Sest kulub tal ära 40 — 50 soojuse üksust toitude soendamiseks, et nad kehale vastuvõetavaks võiksid saada, 2000 ja rohkem

soojusüksust saab kehast äraantud naha kau-
du, kuna 250—400 ja rohkem soojusüksust
äratarvitatud sissehingatava õhu soendamiseks.
Üldiselt tuleb soojuise äraandmisest (kulutamise-
st, „äraauramisest“) inimkehas rääkides, arvestada ta kehaehitusliste iseäral-
dustega, s. o. kuivõrd sügavalt ta hingab, kuidas
töötab süda, nahk jne.

Õhusoojusest meie oludes rääkides, tuleb
nimetada, et talvel meil karta oleks ärakül-
mamisi, suvel aga soojuspistet ning päikesepi-
stet. Kardetavaks osutuvad nad kõik: tal-
vel külmavad alkoholist joojaid, suvel saav-
vad soojus- ja päikesepistet suurest kuumu-
sest. Teravad tuuled, temperatuuri kõikumise-
d, märjad riided, tuuletõmbed, rõske maapind,
elamu soodustavad n. n. külmetamist. Mis
püüdnud soojuspistesse, siis osutub kardeta-
vaks siin rõskusest ülikirikas ja ülikuum
õhk, — õhk enne müristamise algust jne.;
ka viivad selleni rasked sõdurite rännakud —
marssid liig kuumal ajal, liig kuumu õhu juu-
res ülepingutatud töö, liig sooja riietuse ja toit-
mise juures.

Soojusepistet saanud haige juures leiame
kuiva nahka, meelemärkuseta olekut, näo pun-
netust, hingematmist, käteväärinaid jne.

Päikesepistet saab päikese kiirte paistmi-
sest liiga kuumal ajal: inimene satub mee-
lemärkuseta olekusse, nagu on punane, käed
värisevad jne. Suvel tuleb end soojuise ning
päikesepiste eest kaitsta supelustega jõgedes,
pea külma veega märjakstegemistega jne.; ka
õlekübarate kandmistega ning pea varjamis-
tega liig suure kuumuse tekkimise eest. Kes
troopikamaa eluga ei ole harjunud, see hai-
gestub seal kergesti, tundes end nõrgana ning
haigena suure kuumuse tagajärjel: põhjust
tuleb selles näha, et vastava inimese nahk pole
harjunud sellega, et ta ei saa küllaldaselt soo-
just ning vett oma nahapinnalt nüüd eristada,
selle tagajärjel tekibki n. n. troopikaaneemia
ja verekehvus. Surevuse seisukohalt osutub
seetõttu samuti troopikamaa väga halvaks
maaks, — seal surevad väga palju inimesi
peale päikese ning soojusepiste ja troopika-
aneemia malaariasse, düsenteeriasse, koole-
rasse jne.

Nii peatume pisut õhu juures ning selles
leiduva tolm juures, mis võib väga kahjuli-
kuks teguriks saada kopsudesse haigusidusi
kandes, nahale satudes, nahka ärritades, naha-
haigusi tekitades jne. Teatavasti hingab in-
mene öö-päeva jooksul 14,9 kilogrammi õhku

ehk ligikaudu 12 kantmeeterit õhku enesesse.
Tähtsaks osutub nüüd, et see õhk võimalikult
tolmuvaba oleks. Ses mõttes osutubki maa-
õhk paremaks linnaõhust. Mida linnade õhk
võib sisaldada, sellest siin rääkida viiks meid
kaugele: Siin võivad olla metall, mineraal,
taimesaaduste jne. lisandused.

Võidelda kõigega tolm vastu peaks saama
me ülemaks tervishoidlismaks ülesandeks! Et
ka maapinnal, selle koosseisul, temas elavatel
pisikutel suur sanitaarne tähtsus peab olema,
olen kord ennemgi juba siinsamas tähenda-
nud, — nimetan seetõttu siin ainult lühidalt,
et lähtepunktideks siin valitakse: 1) maa me-
haaniline struktuur, selle füüsikaalne ehitus,
2) maapinna keemiline ehitus ning 3) bakte-
rioloogiline seisukord; peale selle osutub
väga tähtsaks äramäärata põhjavee sügavust
maapinnalt. Linnade maapind osutub bakte-
rioloogiliselt jne. tervisele kahjulikumaks,
kui maapind kuskil maanurgas; graniidis me
ei leia üldse mitte orgaanilise elu nähte jne.
Väga tähtsaks osutub just temperatuur maapin-
nas, selle muutmise võimalused vastavalt
oma ehitusele. 8—10 meetri sügavuses maa
sees osutub temperatuur aasta läbi ühesugu-
seks, sügavamal hakkab muutuma ning järg-
miselt iga 35 meetri kohta muutudes 1 kraadi
võrra kuumemaks.

Üldiselt tuleb maapinda kardetavaks hai-
gestumise suhtes pidada üksi selle pinnapeale-
semas osas, 1—3 meetri sügavuses maapin-
nas ei saa enam haigusidud elada. Pinnape-
alses maakihis võime aga leida mõningaid
väga kardetavaid pisikuid, nagu kangestus-
krampi (tetanus), gaasiõdeemi, mikroorga-
nisme, mis kutsuvad esile hapendamise, söe-
hapugaasi tekkimist, nitriifitseerimist jne. Ter-
vishoidlises seisukohast tuleks üllatuste ära-
hoidmisteks eriti linnades läbiviia seetõttu tä-
navate asfalteerimist, trotuaaride ehitamist jne.

Kõigest ülalöeldust peaks järgmist sel-
guma: peame oma linnavalitsuselt, nõunikku-
delt, rahvalt, kui ka õpilastelt nõudma senisest
laiemat teadmist just ka tervishoiust, kui seda
senini oleme avaliselt näinud, — et iga sul-
tes nii oma isiklikes tervishoius (korteris jne.),
kui ka ühiskondlikes tervishoius (linnade ehi-
tamised jne.) rohkem teadlikumad võiksime
olla. Ülalseisvast selgus pisutki, kuidas ka
ohurõhk, temperatuur, maapind jne. võivad
tervisele mõjuda kas halvemalt ehk jälle pare-
malt. Viimaseid sanitaarselt hinnata peaks
oskama vähemalt iga haritlane.

Vanadusepäevade möödasaatmisest.

Ammust ajast on inimestel vaidluseks, kas
kahjatseda ehk ülistada vanainimeste saatust.
Joukaotus, nii mõnigi häda tõrkuvate kehaliik-
metega ja meelteorganitega, sellejuures para-
tamata ärarippuvus teiste enamasti viletsast
abist, on vanainimesi lasknud paista enani
kahjatsevalt kui ülistavalt. Vahepeal on aga
palju muutunud. Vanaduse hoolekanne on
paranenud, kehalsejõu kaitse väljaarenenud.
Väljavaadet kõrge vanaduse saavutamiseks on

tänapäeval enam kui 50 ehk isegi 300 aasta
eest. Tekib küsimus: milleks see pikendatud
eluaeg võiks olla kasulik? Kui sellel ei ole
muud tähendust, kui abitude inimeste piinade
pikendamine, siis ei ole seega midagi võidet-
tud. Õnneks ei ole see nii. Kuigi palju in-
imesi linnas kui ka maal kannatab eluvietsuse
ja ühtlasi ka vanaduse raskuste all, on siiski
uue ajal nii mõnigi häda pehmenenud ja
suurem osa vaevast kaotatud sotsiaalkindlus-

tuse väljaarenemisega ja kogukonnahoolekan-
de läbi.

Mõjuva tähtsusega siinjuures on üksikud
vanainimesed, nende vaated ja soovid, kuidas
teha endile oma eluõhtut võimalikult muga-
vaks.

Endiste aastate eluviis on siin suure täht-
susega. Suure, kestva mõjuga on tervisevas-
tane töö, halb korter ja toit. Kaitseseadus-
andlusele ja avalikule hoolekandele on siin
veel suured ülesanded. Suurele osale on see
aga oma enese asi. On tehtud kindlaks, et
liigne ja järjekindel alkoholi tarvitamine mõ-
jutab kehaorgane, et nimelt ajajooksul lubjas-
tuvad tuiksooned, ja niiviisi jõuavad kätte
paljude vanadusepäevad enneaegselt. Mida
enam hoidume kahjulikest ainetest, seda hil-
jem jõuab vanadus ja seda kergem on vana-
inimeste elupäevad. Ka suitsetamine ja kange
kohv on kahjuliku mõjuga. Kosutatavalt mõ-
jub paras kehaline töö, nimelt aiatöö, rohke
liikumine vabas õhus, mitte liig kuum päike
ja vesi. Kes eelistab järjekindlaid kehalisi
harjutusi vabas õhus, tunneb ennast veel vana-
duses elujõulisena. Tundsin meest, kes veel
seitsmekümne aastatena iga päev käis suples-
mas ja sooritas peahüppeid kõrgest hüppetor-
nist. Tegevus vabas looduses hoiab alal värs-
kust ja noorusmeelt vanaduses — teisi, kui
nurgas suitsupiibuga aega surnuks lüües.

Kuid ka hingeliselt on kasulik alalhoida

noorusvärskest. Kahjatsemiseväärt on vana-
inimene, kes murelikult põgeneb elust varjule
ja ennast eemale hoiab igast tegevusest ehk
isegi vaenulikult vihates suhtub kõigile. Sar-
nane elu on sama hästi kui surm. Kes aga
igalpool kaasaelab oma värske osavõtuga, kes
hoolitseb ja tunneb rõõmu ühes oma järeltu-
lijatega ja teistega, kelle juurde ta veel tun-
neb ennast kuuluvat, sellel on elumõte hoopis
teine! Paremaks nooreksjäämise abinõuks on
elu lastega. Olgu need omad või lapselapsed,
tuttavad või võõrad: kes ühes nendega osa võ-
tab nende elust, mängudest ja muredest,
püüab aru saada nende noorusvaimustusest,
see hoiab ühtlasi alal tükike enda möödunud
noorusajast. Kes aga ei tunne ennast selleks
enam küllalt painduva olevat, see võtku osa
ühiskonnale kasulikest tegevustest, nagu:
seltsides, liitudes, parteides jne. Igalpool leiab
vanainimene, kes ei püüa kangekaelselt ha-
rata oma mineviku mälestistest ja nurka pu-
geda, vaid oma elukogemustega püüab kergen-
dada ka teiste elu, tähelepanu ja austust, ene-
sele aga rahuldust ja uut eluvärskest.

Loojeneval päikesel ei ole enam soojust ja
lõunatunni heledust. Kuid oma murtud kiir-
tega kaunistab ta taevaalaotust kirjude värvidega
ja valmistab inimestele palju rõõmu. Nii ka
vaimliselt ja kehaliselt terve möödasaadetud
vanadus on enesele ja ka ühiskonnale väga
kasulik ja rõõmustav. (Gesundheit.)

Typhus, paratyphus, ja dysenteeria.

Dr. G. Eikeles'i järgi, Hyg.-Bakt. uurimiseameti direktor, Berliinis.

Selle ajakirja lugejad, kes tuttavad tervis-
hoiu küsimustega, teavad, et alates kuuma
aastajaaga suurenevad üldiselt ka soolte hai-
gused. Seepärast on igaühele tähtis nende hai-
guste viisidega olla niivõrd tuttavad, et neist või-
maluse järgi ennast kaitsta. Nende soolte-
haiguste tekitajateks on peamiselt alati teatud
haigusepõhised; kuna neid pisilasi väljahei-
dete ja kuse näol haigelt inimeselt eemalda-
takse, — on nad sagedasti ülekantavad ühelt
inimeselt teisele.

Typhus (soetõbi). August, september ja
oktoober on kõige kardetavamad kuud typhu-
sele. Haigus ilmub pea- ja liikmetevalgata,
väsimusega, vähese temperatuuri tõusuga.
Algusel võib teda selle tõttu sagedasti ka mitte-
typhuseks pidada. Peagi võtab palavik, väsi-
mus, liikmete valud tihedalt hoogu, ja kujuneb
raske haigusepilt vahetevahel ilmuvate meelte-
uimastustega, millest tekkinud nimi „Typhus“
(uimane). Selle üldise raske seisukorra järgi,
kusjuures ei leitud ühelgi üksikul organil ni-
dagi haiglast, on võimalik peagi tõelist haiguse-
iseloomu äratunda. Typhus on kardetav hai-
gus, kuna sellesse haigusse sureb keskmiselt
10 inimest iga 100 haigeeksjäänud kohta. Haigus
ühes kosumisega võtab umbes kaks kuud aega,
kuid see aeg võib olla veel pikem. — Ainult
harvadel juhtudel läheb korda nakkavuse alli-
ka kohta selgusele jõuda. See on tingitud
sellest, et nakkavusest kuni haiguse nähtava

alguseni möödub võrdlemisi pikk aeg, 10 kuni
20 päeva. Väljaspool leidub typhuse pisilasi
peamiselt kõlbmatus vees ja piimas: teistel
juhtudel toimub nakkavus otsekohe ühelt in-
imeselt teisele.

Et haigust võimalikult ärahoida, peab
hoiduma mittepuhtast tervishoidliselt kontrol-
limata veest ja tohib juua ainult keedetud ehk
pasteriseeritud piima. Linnaelanik, kes ena-
masti ei näe oma silmadega lehma ja lauta-
sid, kust piim pärit, ja ei või kindel olla toi-
mingute puhtusest, peab toore piima tarvita-
misest loobuma. See on talle võimalik seda
enam, kuna piim niivõrd pasteriseeritakse, et
tema toorepiima-iseloomu kaudselt alalhoi-
takse. — Kolmandast haiguseallikast, pisilasi
eraldavast inimesest, võib ennast kõige pare-
mini kaitsta kuni ta on näiliselt haige. Kuna
aga haigus algusel, nagu tähendatud, isegi ar-
stide poolt ei ole äratuntav, siis peab sellega
harjuma, et igal haiguse juhul, kus on tege-
mist palavikuga, peab mõeldama külgehakka-
vuse võimalustest, ja iga haigele abiandmise
korra järgi, samuti ka enne toiduainete puu-
dutamist, käed põhjalikult pesema. Peale hai-
guse läbitegemist võib inimene veel pike-
mat aega typhuse pisilasi väljaheidete ja kuse
näol eemaldada ja tekitada seega isearalikku
hädahouallikat, kuigi ta ei ole enam haige ja
liigub nagu kõik teised inimeste keskel.

Parathypus. Parathypus tuleb ette kahes

haigusevormis. See võib esiteks nagu typhus algada ja mööda. Siis on selle haiguse kohta kõik maksev, mis typhuse kohta oli öeldud. Nimi on pärit greeka keelest. „Para“ tähendab „juures“, ja paratyphus peab tähendama, et typhuse juures ette tuleb veel teine haigusevorm, mille pisilased aga bakterioloogiliselt teatud vahekorras on eraldatavad typhuse pisilastest. Ka haiguse möödumisel ilmneb peagi vahe, kuna paratyphus enamasti kergemini ja rutemini möödub kui typhus.

Paratyphus aga tuleb ette veel teises vormis, nimelt äkilises, järsku algavas toiduainete kihvituses. Mürgiste toitude söömise järgi, enamasti liha, liharoogade ehk vorsti, kuid ka teiste toitude söömisel, nagu magusroad, salatid, kalad, läheb järsku süda pahaks, ilmuvad kõhu- ja peavalud. Ajab oksele, kõht muutub lahtiseks, millised nähted ikka kangema kaju omandavad, nii et haige pakub raskekujulist mürgituse pilti. Enamasti juhtudel on see haigus põhjendatud mürgisest lihast, ja nimelt on liha mitte pärast nakkavust omandanud, vaid tapetud loom oli juba elades haige. Selle looma haigus võib olla väga väike, siis ei ole võimalik haigust, liha uurimisel, äratunda. Muidugi märkab kõige enim looma peremees, et loom ei taha enam hästi toitu võtta ja kaalust väheneb ning laseb selle tõttu looma tappa. Ka sellel juhtumil ei saa ikkord haigust liha uurimisel äratunda. — Kuidas ennast säärase ebakindlate asjaolude juures kaitsta kihvitatud lihast? Vastus on väga lihtne: *tuleb hoiduda toore ja pooltoore liha tarvitamisest*. See on maksev isärans peenekstehtud liha kohta, nagu hakkliha, kaabitud-liha jne., kuna pisilased peenekstehtud lihas toasoosusel juba

väheste tundide vältel võivad tublisti rohkendada. Tükeldamata lihas leidub nakkavust tekitavaid idusid vaid vähesel määral, millistest ei jätku inimese nakatamiseks. Kuna hakklihas, kui teda ei tarvitata peale kohaletoomist päriselt värskena, on lühikese aja kestel vähestest pisilaste arvust juba õige suur arv kujunenud. Tähendab, neid rooge tohib süüa ainult hästi kedetult ehk hästi praetult.

Dysenteria (kõhutõbi). Dysenteria all mõistetakse alumist jämesoolika raskekujulist haigestumist. Kuna esmalt kõhuvalude juures mitu korda on väljaskäidud ja sellejuures esiteks pudrutaolist, siis vedelat sisu väljaheidetud, heidab haige välja mitu korda päevas verelimest massi. Haigel on palavik ja tal on haiguse tõttu suur nõrkus. Saksamaal ette tulevad dysenteria haiguseviisid on enamasti mitte tõsised, võivad aga niisugusteks kujuneda, kui haige ei ole haiguse algusest kuni selle möödumiseni voodis ja ei hoolitse kestva kõhu soojuse eest. Selle haiguse tekitajateks on dysenteria pisilased, ja haigus on väliselt külgehakkav. Seepärast peab haiguse kestvusel väga ettevaatlik olema, et mitte kokkupuutuda haige väljaheidetega. Kes hoolitseb puhtuse eest, kes on loobunud paha harjumusest näpudega suud ja hambaid puudutama, kes on harjunud toiduaineid ainult puhtade kätega puudutama, kes tähelepanuga ülaltöödud ettekirjutist silmas peab ning vett, piima ja liha tarvitab vastavalt sellele ja toorelt söödavaid aineid, nagu salatit, aedvilja ja sarnaseid enne tarvitamist voolava vee all põhjalikult peseb — see hoiab ära siin kirjeldatud haigusi.

(Gesundheit).

Seadusepärase, kuid äärmiselt ebaõige talitusviis.

Palju õigustatud nurinat on tekitanud viis, kuidas meie linnade tööstuskoolides meisterinstruktoreid valitakse. Maksev on kord, et vabad kohad tulevad välja kuulutada, ning kuulutataksegi välja ajalehtede kaudu, kuigi pea alati juba kindel kohasaaja ette teada on. Kaine arusaamise järgi sarnaselt välja kuulutatud kohtadele peaks sooviavaldanud kandidaatide seast valitama oma võimete, endise tegevuse jne. poolest väljapaistvamad, kuid pea alati osatakse läbisuruda juba etteteadaolev kandidaat. Näiteks ühes tööstuskoolis viimasel puu- ja rauatöö instruktori valimisel võeti arvesse kahel kandidaadil, et nemad on enne töötanud koolis tiseri- ja treialitöö alal, kuigi ühe koolile lähedal seisva isiku üteluse järele teiste väljastpoolt tulnud kandidaatide seas dokumentide järele olnud suurema võimistega isikuid. Ühe sõnaga, olid juba enne väljakuulutamist kohasaajad kindlad, et aga seadust täita, kuulutati kohad välja ning hulgale kodanikele tehti teadlikult ilmaaegseid kulusid, sest nad pidid endid arstliselt läbi vaadata laskma, mis on kuludega seotud, ühtlasi tempelmarkidega oma sooviavaldust varustama nii linna kui riigi kasuks, oma tööaega kaotama, töötaolejad omad viimased kroonid

kulutama lootuses, et ehk siiski tööd leidub. Terve säärase talitus pole muud kui pimesikumäng. Ei oleks kellegil selle vastu midagi öelda, kui koolijuhtijatel on olemas tublid töötajad, keda võib parema koha ja palgaga soodustada, kuid ärgu tehku selle juures teiste kodanikkude arvel paha nalja. Kui kurioosumi võiks nimetada, et sama kooli asutamise päevil isik, kes pärast valiti, sellest ette teadis rääkida umbes ¼ aastat enne valimise väljakuulutamist. Aga juba päris anektoodina kõlab lugu P. linna tööstuskoolile instruktori valimisest mõne aasta eest. Teisest linnast kohale sõitnud kohasoovijale, kellel väga head tunnistused nii töösuse kui ka tööjuhtimise kohta, esitati järgmisel päeval nii koolijuhataja kui ka linnanõuniku poolt mitmesuguseid küsimusi, et selgitada tema teadmisi ja lubati lahkelt teatada, kui valimised möödas. Jaamas rongi oodates satub mees oma naabriga kõnelusse ning siis selgub, et naaber on see tulevane instruktor, sellel juba volitused taskus ning sõidab kooli ülesandel Tallinnasse masinaid ostma. Olevat enne juhatajaga ühes vabrikus töötanud. Kuid valimised pidid ju alles edespidi olema! Ehk jälle sarnane lugu ühes teises linnas: läheb kohaotsija linnaasu-

tusesse kuulutatud koha pärast rääkima, asutuse juhataja kurjustab, et „mina ei saa aru, mis need inimesed jooksevad juba hommikust saadik, koht juba ammugi ära antud.“ Kohasoovija naiivse küsimuse peale, et: „kuidas see

koht juba ära antud, kui alles eile lehes seis,“ vastanud juhataja, et see on lehes ainult seaduse täitmiseks. Sarnasele korrale tuleb lõpp teha ning kohasoovijate seast ka õiglaselt valida.

E. Haigekassade Liidu teateid.

A.-S. „KÜTTE-JÕUD“ PÖLEVKIVIKAEVAN-DUSE HAIGEKASSA

astus haigekassade liidu liikmeks. Liit arvas ta oma liigete hulka.

HAIGEKASSA TEGELASTE NÕUPIDAMISED otsustati Liidu juhataste poolt tänavu korraldada 1. ja 2. okt. Lähemat teatatakse haigekassadele ringkirjalikult.

„Töö ja Tervise“ toimetaja L. Johanson valiti toidu- ja maitseainete tööliste ametiühingute 1. kongressi 28. aug. 1932 puhul selle tööala Tallinna ühingu auliikmeks ja anti temale ilusas nahkköites auaadress järgmise sisuga:

„Lugupeetud seltsimees L. Johanson.

Eesti toidu- ja maitseainete tööliste ametiühing oma korralisel peakoosolekul 13. maist 1932. a., tunnustades Teie väsimatut võitlust tööliste sotsiaalolude parandamiseks ja eriti teeneid pagaritööliste öötöökeelu teostamises, valis Teid üksmeelselt oma ühingu auliikmeks, millest meil on heameel teatada.

Seltsimeheliku tervitusega Eesti toidu- ja maitseainete tööliste ametiühingu juhatus: J. Velsmann, M. Viks, Ed. Eisberg, Edy Loot, J. Aman, J. Kippel, A. Kolga.“

Haigekassade elust.

Vabatahtlik haigekassa likvideeritakse.

„Riigi Teatajas“ avaldab esimese ülemaise vastastikkuse haigekassa juhatus, et 14. juuli 1932. a. peakoosoleku otsuse põhjal on asutud selle haigekassa likvideerimisele.

Vabatahtlikul haigekassal oleks küllalt tegevusala ja -võimalusi olnud, kahjuks aga sat-

tusid teda juhtima isikud, kes oma ülesannete kõrgusel ei seisnud.

Tallinna ühishaigekassas kärpimised käsil.

Tallinna ühishaigekassas on käsil ambulantside koondamine ja palkade kärpimine. Mõned teenijad on vallandatud.

Tervishoiust.

Tuberkulosi vastu võitlemine 1931. a. Viinis.

Dots. dr. Götzl, omas ettekandes tuberkulosi vastu võitlemise kohta 1931. a. Viinis, tõi numbrites ülevaate surevusest tuberkulosi tagajärjel üksikute aastate järgi, mis on iga 10.000 Viini elanikkude kohta järgmine:

1891. a. kuni	1895. a.	— 57
1896. „ „	1900. „	— 44
1901. „ „	1905. „	— 47
1906. „ „	1910. „	— 46
1911. „ „	1914. „	— 32
1921. „ „	1926. „	— 25
	1926. a.	— 20
	1927. „	— 20
	1928. „	— 19
	1929. „	— 18
	1930. „	— 16
	1931. „	— 17

Sõjaaastate ning esimeste aastate kohta pärast sõda ei ole võimalik täpseid andmeid anda. Nende aastate mõjul oli 1917. a. surevus tuberkulosi tagajärjel kohutavalt suur, ja nimelt 11.741 (1931. a. oli üldine surevus tuberkulosi tagajärjel 3158). Tuberkulosi-hoolekande asutusi oli Viinis aruandeaastal 25, neist oli 12 kogukondadelt, 7 eraühingutelt ja 6 haigukindlususe-asutistelt ülalpeetavad. Üldse oli aruandeaastal abisaajaid 211.066, s.o. 11.871 inimese võrra rohkem, võrreldes 1930. aastaga.

Ilmus trükist!

Dr. med. P. HANSEN

Ilmus trükist!

Suguhaiguste vastu võitlemisest

Ravi ja profülaktika. Haigekassade osa suguhaiguste vastu võitlemisel.

Hind 5 senti.

EESTIMAA HAIGEKASSADE LIIT.

Tellimise aadress: Tallinn, Lai tänav 38, krt. 4. Telefon 448-35.

Tegev toimetaja L. Johanson, kaastöötaja Aug. Gustavson.

Vastutav toimetaja: L. Johanson.

Väljaandja: Eestimaa Haigekassade Liit.

Kirjastuse o.-ü. „Täht“ trükk, Tallinnas, V. Pärnu mnt. nr. 31.